

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІ УКРАЇНИ ТА РЕГІОНАЛІСТИКИ**



“ЗАТВЕРДЖУЮ”

**Декан
географічного факультету**

Мирослав ЗАЯЧУК

“30” серпня 2023 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ**

Освітньо-професійна програма: Географія

Спеціальність: 106 Географія

Галузь знань: 10 Природничі науки

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

**Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за
вказаною освітньо-професійною програмою:** географічний

Мова навчання: українська

Чернівці 2023 рік

Робоча програма виробничої практики укладена відповідно до освітньо-професійної програми «Географія» спеціальності 106 Географія, галузі знань: 10 Природничі науки, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 4 від 28 березня 2022 р.).

Укладачі:

доктор географічних наук, професор Костащук Іван Іванович
доктор географічних наук, професор Джаман Василь Олексійович
кандидат географічних наук, доцент Заблотовська Наталія Василівна

Погоджено з гарантом ОПП «Географія»  Василь ДЖАМАН

Затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики

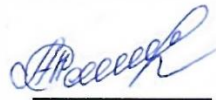
Протокол № 13 від «29» серпня 2023 року

Завідувач кафедри  Іван КОСТАЩУК

Схвалено навчально-методичною радою факультету

Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року

Голова навчально-методичної ради
географічного факультету



Наталія АНДРУСЯК

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни):

Практична підготовка є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми здобуття вищої освіти і набуття майбутніми магістрами географії, та фахових компетентностей та невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Виробнича практика посідає особливе місце у системі підготовки майбутніх фахівців. Основні завдання виробничої практики полягають у закріпленні теоретичних знань, практичних умінь, навичок, одержаних здобувачами освіти під час аудиторних занять.

Професійна підготовка майбутнього магістра географії, важливою частиною якої є виробнича практика, забезпечує інтеграцію знань та їх застосування. Діяльність студентів-практикантів у період практики є аналогом професійної діяльності. Ця практика проводиться для магістрів 2 (6) курсу навчання у 3 (11) семестрі в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності.

Основою для організації та проведення практики є угоди та меморандуми про співпрацю між університетом і підприємствами. Керівництво практикою здійснюється двома особами: викладачем випускової кафедри; та одним із провідних спеціалістів підприємства, де студент проходить практику.

2. Мета навчальної дисципліни:

Закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, оволодіння сучасними методами, формами організації праці в галузі їхньої майбутньої професії, набуття і удосконалення практичних навичок і умінь за спеціальністю, формування на базі одержаних у ЗВО знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних умовах, формування та розвиток у майбутніх магістрів географії професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретного виробництва, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

3. Завдання курсу:

- ✓ закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення циклу теоретичних дисциплін географічного змісту;

- ✓ формування у студентів професійних умінь та навичок проведення науково-дослідної діяльності, застосування методології та методів географічних досліджень;

- ✓ вивчення організаційної структури підприємства та ознайомлення безпосередньо на підприємстві, установі з виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання вмінь і навичок зі спеціальності;

- ✓ ознайомлення зі звітними та іншими інформаційними документами діяльності підприємства;

- ✓ ознайомлення з характером, змістом та умовами безпосередньої роботи за фахом;

- ✓ одержання досвіду вирішення практичних задач, що вимагають застосування професійних знань і вмінь фахівця;
- ✓ проведення необхідних спостережень (анкетування, опитування) та експериментів, первинна обробка статистичних даних;
- ✓ апробація набутих професійних компетентностей;
- ✓ виконання конкретного обсягу навантаження на робочому місці з метою закріплення професійних навичок;
- ✓ акумулювання й аналіз матеріалів для підготовки бакалаврської та магістерської роботи, проведення досліджень у рамках науково-дослідної роботи;
- ✓ адаптування до умов практики реального виробництва.

4. Пререквізити: усі освітні компоненти ОПП «Географія».

5. Результати навчання:

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі **загальні компетентності**, як:

- ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК 5. Здатність працювати в команді.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі **фахові компетентності**, як:

СК 2. Здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів.

СК 6. Здатність застосовувати у професійній діяльності теоретичні знання і практичні навички системного аналізу і синтезу, географічного моделювання та прогнозування.

СК 7. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку.

СК 8. Здатність планувати, проводити та публічно презентувати результати наукових досліджень, забезпечити зрозуміле донесення власних знань, висновків та аргументацій до фахівців і нефахівців.

СК. 11. Вміння оперувати понятійно-категоріальним апаратом інтегрованих навчальних дисциплін.

СК. 12. Здатність дотримання морально-етичних аспектів досліджень,

інтелектуальної доброчесності, професійного кодексу поведінки

Програмні результати навчання:

ПР01. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

ПР02. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати уміння працювати в команді.

ПР08. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.

ПР09. Проводити фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, здійснювати їхню геоекологічну і соціально-економічну експертизу та моніторинг.

ПР10. Застосовувати геоінформаційні технології, створювати та досліджувати моделі природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем, визначати можливості та межі їх застосування

ПР12. Планувати й виконувати теоретичні та прикладні дослідження, робити обґрунтовані висновки, аналізувати та презентувати результати досліджень.

ПР 16. Дотримувати правил безпеки життєдіяльності

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: Виробнича практика					
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	
Денна	VI (II)	3 (11)	8	240	іспит

Кафедра географії Україна та регіоналістики згідно укладених договорів, угод та меморандумів про співпрацю (на основі заяв студентів про вибір бази практики) заздалегідь визначає бази виробничої практики, куди й розподіляє студентів.

Наказом Ректора здійснюється скерування студентів на бази практики і призначення керівників практики від кафедри для кожного практиканта. На місцях практики призначаються керівники практики від організацій (установ) – баз практики.

Студенти особисто несуть цілковиту відповідальність за неявку на

практику. Студенти, які не з'явилися на практику з поважних причин, проходять її в інші терміни, в іншому випадку – можуть бути відраховані з університету за невиконання навчального плану.

Керівник практики від кафедри супроводжує студентів до бази практики і скеровує їх керівникові практики від організації.

На місці практики студентів передусім знайомлять з регламентом роботи організації, правилами внутрішнього розпорядку та службового етикету. Вони в обов'язковому порядку проходять інструктажі з охорони праці, техніки безпеки і протипожежної безпеки (вступний на кафедрі і позаплановий на кожному робочому місці практики).

Практиканти повинні суворо дотримуватись регламенту роботи організації-бази практики, не допускати порушень трудової дисципліни.

Практикантів попереджують про відповідальність за несанкціоноване розповсюдження службової інформації організації-бази практики.

Пройходження практики регламентоване календарним графіком її проходження, який складено керівником практики від кафедри загальної та регіональної географії та організації-бази практики спільно з практикантом у відповідності до завдань практики.

Крім виконання безпосередніх завдань практики, студенти можуть залучатись до виконання окремих інших завдань, в рамках робочого процесу бази практики, що не вимагають спеціальної кваліфікації.

Пройходження виробничої практики студентами відбувається у кілька етапів:

Підготовчо-консультаційний – ознайомлення з програмою, метою, завданнями практики; визначення методичних підходів та прийомів дослідження конкретного географічного чи господарського об'єкта; аналіз рекомендованої (спеціальної, наукової, методичної та ін.) літератури для підготовки дослідження; підбір додаткових картографічних матеріалів, словників, довідників тощо.

1. *Практичний* – безпосереднє проходження студентом виробничої практики під контролем керівника практики від бази практики; виконання індивідуальних завдань та зазначених функціональних обов'язків на місцях проходження практики; вивчення економіко-статистичної, картографічної інформації про географічний об'єкт або підприємство, її аналіз, обробка та класифікація.

2. *Камеральний* – обробка, аналіз та узагальнення зібраних матеріалів і аналітичних даних; оформлення індивідуального звіту з виробничої практики, який обов'язково повинен містити розширений географічний аналіз досліджуваного об'єкта.

Практичними завданнями, на які студентам необхідно звернути увагу, є:

- аналіз особливостей суспільно-географічного положення досліджуваної території, дії різноманітних факторів, які впливають на функціонування об'єктів, що вивчаються;
- оцінка природно-ресурсного потенціалу з наголосом на регіональні особливості як місцевого, так і державного значення;

- виявлення історико-просторової, соціально-економічної динаміки формування та розвитку господарства, території, краю (району, області, землі, країни), виробничого підприємства, установи;
- ознайомлення із основними методами проведення та організації географічних досліджень;
- розробка комплексного підходу до оцінювання природних та господарських явищ;
- загальне ознайомлення зі структурними підрозділами підприємства (установи, організації) та специфікою їх діяльності;
- визначення тематики та конкретного переліку робіт, які виконує підприємство в цілому та його структурні підрозділи зокрема;
- підвищення рівня володіння ГІС технологіями та удосконалення навичок роботи в мережі Internet для отримання необхідної інформації;
- збір, систематизація та узагальнення інформації (наукової, статистичної, картографічної, тощо), отриманої за час проходження практики;
- ознайомлення з типами звітних документів господарських та адміністративних організації, способами їх використання;
- визначення ролі та місця підприємства, установи чи регіону в господарській діяльності території вищого таксономічного рівня;
- висвітлення особливостей становлення регіональних освітніх, наукових, культурних, торговельних та відпочинкових комплексів тощо;
- виявлення основних етапів розвитку та сучасного стану господарства регіону, його компонентної, функціональної і територіальної структури, ефективності функціонування господарських систем різних рівнів і форм власності тощо;
- виконання конкретного обсягу роботи в межах трудового процесу бази виробничої практики.

Студенти-практиканти під час проходження практики виконують індивідуальні завдання, що їх визначає керівник практики від університету або керівник практики від виробництва з метою формування умінь та навичок самостійного розв'язання конкретних виробничих, наукових або організаційних завдань.

У процесі проходження виробничої практики студенти можуть здійснювати виробничі екскурсії; повинні обов'язково відвідувати заняття (лекції, семінари, практичні роботи), що проводяться на базі практики з метою підвищення кваліфікації працівників та для розкриття студентом перспективи подальшого розвитку спеціальності та його фахових можливостей.

Практична реалізація наведених рекомендованих завдань дає можливість студенту отримати конкретні знання про економіку і технологію ряду основних виробничих процесів у промисловості, сільськогосподарському виробництві, невиробничій сфері, транспорті, про розселенські процеси, питання ведення організаційно-управлінської діяльності. Студенти засвоюють нові методи аналізу виробничої діяльності та управління із застосування ГІС і інших сучасних технічних засобів.

Тематика індивідуальних завдань

Тематика індивідуальних завдань формується відповідно до специфіки виробничої практики і зацікавленості установи-базу практики у проведенні досліджень та виконанні робіт географічного напрямку. Індивідуальні завдання мають характер наукового дослідження.

Найбільш типовими індивідуальними завданнями, зміст яких конкретизується й уточнюється під час проходження, можуть бути:

- обробка конкретних статистичних показників та даних, наукових та інформаційних джерел;
- складання доповідей, пояснювальних записок, рефератів, комплексних соціально-економічних та економічних характеристик або паспорта регіону чи конкретного об'єкта;
- складання та оформлення графіків, діаграм, картографічних моделей за допомогою комп'ютерного забезпечення;
- соціально-економічний і просторовий аналіз процесів господарювання та їх взаємодії з навколишнім середовищем;
- складання звітних документів господарських та адміністративних організацій;
- збір статистичних і картографічних матеріалів, що характеризують краєзнавчі, природні та соціально-економічні особливості території, що вивчається, тощо.

Самостійна робота

Самостійна робота під час практики передбачає наступні види діяльності:

- Вивчення основних правил техніки безпеки під час проведення практики.
- Знайомство з програмою практики, індивідуальними завданнями, специфікою діяльності підприємства, організації чи установи – місця практики.
- Вивчення галузевої, територіальної та функціональної приналежності підприємства, організації чи установи – місця проходження практики.
- Знайомство з цільовими настановами та тематичними напрямками досліджень, якими займається підприємство, організація чи установа – місце проходження практики.
- Збирання інформації за кількісними та якісними показниками у відповідності до індивідуального завдання згідно програми практики.
- Оформлення папки-документації, необхідної для подальшого написання кваліфікаційної роботи студента.

7. Система контролю та оцінювання

Для оцінювання результатів виробничої практики використовуються такі методи:

- спостереження за студентами та аналіз якості окремих видів їхньої роботи(виробнича діяльність і навчально-дослідна робота);
- бесіди з керівниками практики від підприємства, під керівництвом яких працювали студенти;

- самооцінка студентами ступеня своєї підготовленості до професійної діяльності;
- аналіз документації студентів (детальний звіт, повністю оформлений щоденник, підготовлені під час практики матеріали).

Без надання вищевказаних звітів студент до захисту практики не допускається і одержує оцінку «незараховано».

Студент, що не виконав програму практики і отримав незадовільний відгук на базі практики або незадовільну оцінку при її захисті направляється на практику вдруге в період канікул або відраховується з навчального закладу.

Оцінка виставляється з урахуванням поточної роботи студента під час проходження практики й у результаті оцінювання документів, зданих після проходження практики на кафедру та захисту на підсумковій конференції.

Оцінювання результатів практики студентів здійснюється за такими критеріями:

1. Правильність оформлення щоденника практики – 10 б.
2. Відгук керівника практики від вузу – 10 б.
3. Відгук керівника практики від підприємства – 10 б.
4. Зміст і оформлення звіту практики, його захист на звітній конференції – 20 б.
5. Виконання визначених у програмі завдань практики – 50 б.

Оцінювання результативності проходження студентом практики здійснюється за 100-бальною системою. Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується така таблиця:

<i>Рейтингова оцінка з дисципліни</i>	<i>Оцінювання в системі ECTS</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	<i>Залік за національною шкалою</i>
90-100	A	5 (відмінно)	Зараховано
80-89	B	4 (дуже добре)	
70-79	C	4 (добре)	
60-69	D	3 (задовільно)	
50-59	E	3 (достатньо)	
35-49	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	Не зараховано
1-34	F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України. – К.: Реферат, 2007. – 224 с.
2. Масловська Л.Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Вид-во КНТЕУ, 2003. – 365 с.
3. Мезенцев К.В. Регіональне прогнозування соціально-економічного розвитку: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 82 с.
4. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 253 с.
5. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 194 с.
6. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України: Навч. посіб. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2000. – 228 с.
7. Мезенцева Н.І., Мороз І.М. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти: Монографія. – К.: Обрії, 2011. – 163 с.
8. Нємець К.А., Нємець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. – Харків: ХНУ, 2013. – 225 с.
9. Олійник Я.Б. Вступ до соціальної географії : Навч. пос. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
10. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – 63 с.
11. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник. – К.: Знання, 1998. – 416 с.
12. Пилипенко І.О. Мальчикова Д.С. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області): Навч. посібник. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2007. – 112 с.
13. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. – К.: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
14. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика України:

суспільно-географічний аспект: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 130 с.

15. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: Навч. посібник. – 3-е видання. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – 290 с.
16. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
17. Ровенчак І.І. Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 240 с.
18. Руденко В. П., Руденко С.В. Оцінка природно-ресурсного потенціалу України як основа менеджменту природоохоронної діяльності: Монографія. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – 248 с.
19. Смаль В.В. Трансформація господарства постіндустріальних країн: наукові засади суспільно-географічного дослідження. – К.: Київський нац. ун-тет імені Тараса Шевченка, 2011. – 370 с.